

NORGES HØYESTERETT

Den 30. juni 2016 avsa Høyesterett dom i

HR-2016-01454-A, (sak nr. 2016/575), straffesak, anke over dom,

A (advokat Øystein Storrvik)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Hulda Olsen Karlsdottir)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder straffutmåling for et stort antall tilfeller av seksuell omgang med mindreårig datter fra hun var fem og et halvt år til hun var 11 til 12 år gammel.
- (2) Eidsivating lagmannsrett avsa 8. februar 2016 dom med slik domsslutning:
 - "1. A, født 00.00.1966, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 195 første ledd og andre ledd, straffeloven (1902) § 197 og straffeloven (1902) § 227 første straffalternativ, sammenholdt med straffeloven (1902) § 62 første ledd, til fengsel i 9 – ni – år.

Ved avsoning av straffen kommer 5 – fem – dager til fradrag for utholdt varetekt.
 2. A dømmes til å betale oppreisning til B med 225 000 – tohundreogfemogtyvetusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse."
- (3) Lagmannsretten var satt med lagrette. A ble ved lagrettens kjennelse funnet skyldig i gjentatte tilfeller av utuktig/seksuell omgang med barn under 14 år, jf. straffeloven 1902 § 195 første og andre ledd, herunder handlinger likestilt med samleie og seksuell omgang med barn under ti år. Videre ble han funnet skyldig i seksuell omgang med slektning i nedstigende linje, jf. § 197 og i trusler, jf. § 227.

- (4) Dommen var avsagt etter fullstendig anke over Øvre Romerike tingretts dom 11. juni 2015. Tingretten hadde i likhet med lagmannsretten satt straffen til fengsel i ni år.
- (5) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens saksbehandling og straffutmåling. Høyesteretts ankeutvalg tillot ved beslutning 25. april 2016 anken fremmet for så vidt gjaldt straffutmålingen. For øvrig ble anken ikke tillatt fremmet.
- (6) Domfelte har gjort gjeldende at den utmålte straffen er for høy. Han har dessuten anført at lagmannsrettens fradrag på ett år i straffen ikke i tilstrekkelig grad kompenserer for lang liggetid hos politi og påtalemyndighet.
- (7) Påtalemyndigheten har gjort gjeldende at straffen er riktig utmålt.
- (8) *Jeg er kommet til at anken fører frem ved at straffen må settes ned.*
- (9) Saken gjelder forbrytelser som på gjerningstiden ble rammet av straffeloven 1902 § 195, § 197 og § 227. Bestemmelsene om seksuallovbrudd er videreført i straffeloven 2005 §§ 299–301 og § 312, og § 227 svarer til straffeloven 2005 § 263. Ettersom reglene i den nye straffeloven ikke vil føre til et gunstigere resultat for domfelte, er det straffeloven 1902 som skal anvendes, jf. straffeloven 2005 § 3.
- (10) Domfelte er i dag en 50 år gammel mann. Fornærmede er født i 1992.
- (11) Om hendelsesforløpet har lagmannsretten lagt følgende til grunn:

"Det første overgrepet skjedde sommeren før fornærmede skulle begynne i første klasse på skolen – dvs sommeren 1998 – hun var da litt over fem og et halvt år gammel. Tiltalte og fornærmede kjørte bil og tiltalte stoppet bilen på en parkeringsplass ved Kløfta. Han tok fram et kondom, satte dette på sin erigerte penis, og fikk fornærmede til å masturbere seg til utløsning.

Det skjedde ikke ytterligere overgrep i den tiden fornærmede gikk i første klasse. Da hun gikk i andre klasse begynte de å skje ytterligere overgrep og da i forbindelse med 'leggesituasjoner'. Overgrepene eskalerte etterhvert i alvorlighetsgrad. I starten skulle tiltalte massere henne og i den forbindelse befølte han hennes kjønnsorgan utenpå trusen. Etter hvert befølte han hennes kjønnsorgan innenfor trusen og førte fingre inn i hennes kjønnsorgan. Overgrepene skjedde bare når moren var på arbeid. Han sa at hun ikke skulle si det til noen og at han skulle skade henne hvis hun sa noe. Han sa også at det som skjedde var 'normalt', noe hun trodde på.

Etter hvert begynte tiltalte også å slikke fornærmedes kjønnsorgan. Fra hun var åtte år gammel førte han sin penis inn i hennes munn og fikk henne til å utføre oralsex. Han fikk henne til å masturbere seg. Han fikk henne også til å sitte naken oppå seg med sitt kjønnsorgan mot hans, mens han beveget seg frem og tilbake inntil han fikk utløsning. Ved noen anledninger forsøkte han å gjennomføre vaginalt samleie med henne ved å forsøke å presse penis inn mellom hennes kjønnslepper og inn i skjedeåpningen. Dette gjorde vondt slik at hun protesterte og han ga da opp forsøkene.

Tiltalte fikk fornærmede til å se på pornofilmer sammen med ham, og uttalte at hun var deilig. Han sa også at han ville være 'hennes første', og at hun minnet ham om moren da hun hadde vært ung.

Overgrepene opphørte da hun var 11 til 12 år gammel. Tiltalte uttalte da til henne at 'Hun ble eldre og skjønte alvorret i det'.

Overgrepene skjedde både i den tiden foreldrene bodde sammen og i tiden etter at de flyttet fra hverandre. Det er tale om jevnlige og alvorlige overgrep over en lang periode. Det er tale om et stort antall overgrep, uten at det er mulig å tallfeste det nærmere.

Den 18. september 2011 ringte tiltalte til fornærmede og truet henne som angitt i tiltalebeslutningen og spørsmålsskriftet."

- (12) I tiltalebeslutningen og spørsmålsskriftet som det her er vist til, heter det:
- "18. september 2011 uttalte han over telefon til sin datter B at han skulle 'ta henne og at han hadde lyst til å kvele henne og gjøre livet hennes til et helvete', at han 'kunne bli Anders Breivik 2 og at han kunne være like gal', eller liknende."**
- (13) Truslene gjorde henne ifølge lagmannsrettens dom så redd at hun låste seg inne på et toalett og ringte til sin mor og til venninner og varslet om hendelsen.
- (14) Overtredelsene av straffeloven § 195 og § 197 er styrende for straffutmålingen. Disse handlingene fant sted i tidsrommet fra høsten 1998 til sommeren 2004.
- (15) De aktuelle straffebestemmelsene ble endret både i 2000 (lov nr. 76 for 2000) og 2010 (lov nr. 46 for 2010). I 2000 økte minstestrafen for seksuell omgang til samleie fra ett til to års fengsel. Ved lovendringen i 2010 ble denne minstestrafen skjerpet ytterligere til tre års fengsel. Det ble også gitt direktiver i forarbeidene om skjerpet straff innenfor strafferammen.
- (16) Om betydningen av nytt straffenivå ved pådømmelse av lovbrudd som er begått forut for en straffskjerpelse, heter det i Rt. 2009 side 1412 avsnitt 27 at det som utgangspunkt er straffenivået "slik det fremstår på domstidspunktet som ... er det aktuelle". Videre fremgår det at når domstolene har skjerpet straffene gradvis over tid, "må domfelte finne seg i å bli bedømt etter den strengere målestokk". I den senere avgjørelsen i Rt. 2015 side 434 heter det imidlertid i avsnitt 16 og 17 under henvisning til det jeg nå har sitert:
- "(16) Fra dette utgangspunktet gjøres det én viktig modifikasjon. Klare straffskjerpelser som følge av lovvedtak eller forarbeidsuttalelser skal ikke gis virkning til skade for den tiltalte, når den straffbare handlingen skjedde før vedtakelsen av loven, jf. avsnitt 33 og 34.**
- ...
- (17) Oppsummert betyr dette at klare straffskjerpelser fra lovgivers side ikke får virkning for handlinger begått før lovendringen, men at gjerningspersonen må akseptere at straffen fastsettes på grunnlag av en generelt gradvis strengere utvikling i rettspraksis. For seksuelle overgrep mot barn har det som nevnt skjedd en slik gradvis utvikling mot et strengere straffenivå, og denne utviklingen er antatt å ville ha fortsatt selv uten nye lovvedtak, jf. storkammerdommen avsnitt 34. Det innebærer at man må søke å finne fram til det straffenivået som domstolene ville lagt til grunn i dag, dersom man tenker seg lovgivers klare straffskjerpelser i tiden etter den straffbare handling borte."**
- (17) Alle overgrepene i foreliggende sak er begått forut for lovendringen i 2010; noen også forut for endringen i 2000. Lengstestrafen for gjentatte overgrep i form av seksuell omgang til samleie med barn under ti år, har imidlertid vært 21 år i hele perioden.
- (18) Etter 2015-avgjørelsen skal straffen i et tilfelle som det foreliggende altså utmåles med utgangspunkt i hva straffenivået ville vært om lovgivers straffskjerpelser tenkes borte.

- (19) Jeg skal nå se nærmere på rettspraksis som kan si noe om dette nivået.
- (20) I Rt. 2005 side 1766 ble en far idømt straff av fengsel i ni år for meget langvarige og alvorlige overgrep overfor sine to døtre – overfor den ene seksuelle overgrep, overfor den andre voldsbruk. De seksuelle overgrepene fant sted ved flere anledninger i perioden 1992–2002 – altså over en ti års periode – fra datteren var tre-fire år gammel. Lagmannsretten fant det bevist at faren hadde ført "sin penis, en finger og en dildo inn i skjeden ... , slikket henne i skrittet, fikk henne til å ta hans penis i munnen og masturbere seg", og at han før datteren var ti år, også gjennomførte flere samleier eller handlinger likestilt med samleie med henne. Det heter i den forbindelse at faren "kunne ha sædavgang i B, og etter at hun fikk menstruasjon, gikk B i en stadig angst for å bli gravid".
- (21) Det er i dommen ikke angitt hva utgangspunktet for straffen ville vært for seksuallovbruddene isolert sett. Førstvoterende uttalte i avsnitt 21 at det neppe ville være riktig å sette den samlede straffen lavere enn om hvert forhold hadde blitt vurdert for seg og straffene lagt sammen. Slik hun så det "kommer bildet av barn som har levd i et trusselregime, sterkere frem nettopp når overgrepene sees under ett". Jeg forstår dette slik at trusselregimet har virket straffskjerpene for begge de straffbare forhold, og at den samlede straffen derfor har blitt noe høyere enn om utgangspunktet hadde vært et annet. Det er samtidig klart at straffen for seksuallovbruddene alene ville ha ligget markert under den utmålte straffen på ni års fengsel, som også omfatter voldslovbruddene mot søsteren over en svært lang periode.
- (22) Dommen i Rt. 2010 side 85 gjelder handlinger i tidsrommet 2001–2007. Domfelte hadde begått seksuelle overgrep mot sin stedatter fra hun var åtte-ni år til hun var 13. Handlingene skjedde jevnlig. Ved én anledning – da fornærmede var vel 13 år – hadde domfelte samleie med henne. For øvrig var det tale om masturbasjon, innføring av fingre i skjeden, slikking av fornærmedes kjønnsorgan og suging av hans penis. Lagmannsretten hadde utmålt en straff av fengsel i fire år og seks måneder. Høyesterett uttalte at det ikke var grunn til å sette straffen ned og forkastet domfeltes anke.
- (23) I foreliggende sak er følgende straffutmålingsmomenter særlig fremtredende:
- (24) Handlingene startet allerede da fornærmede var fem og et halvt år gammel og opphørte først ved datterens begynnende pubertet i 11–12 års alder. De pågikk altså i seks år. Overgrepene skjedde jevnlig, og det er tale om et stort antall handlinger, som det ikke er mulig å tallfeste nærmere.
- (25) Flere av overgrepene innebar oral-sex, som er likestilt med samleie. Det synes bare å ha vært datterens uttrykk for fysisk smerte som gjorde at ikke A gjennomførte vaginale samleier med henne. Også innføring av fingre i skjeden, som lagmannsretten har lagt til grunn som del av As handlingsmønster, er en alvorlig integritetskrenkelse som kan være like straffverdig som inntrengning med penis, jf. Rt. 2011 side 238 avsnitt 12 under henvisning til lovforarbeidene.
- (26) Overgrepene er utført av en far mot en datter og representerer i så måte et grunnleggende tillitsbrudd overfor en fornærmet som står i et særlig avhengighetsforhold til gjerningspersonen. Handlingene foregikk fortrinnsvis i deres felles hjem da foreldrene

bodde sammen, og – etter et samlivsbrudd – hjemme hos ham når hun var på besøk. Dette var steder der datteren skulle kunne ha følt seg trygg.

- (27) A skremte datteren med at han ville skade henne om hun fortalte til noen hva som foregikk. Dessuten sa han til henne at det som skjedde var "normalt"; noe hun trodde på.
- (28) Jeg har tidligere vist til to avgjørelser som kan gi veiledning for straffutmålingen i foreliggende sak. I avgjørelsen i Rt. 2010 side 85 er det imidlertid bare uttalt at det ikke var grunner til å sette straffen på fire år og seks måneder *ned*. Dommen – som er avsagt etter domfeltes anke – gir derfor ikke nødvendigvis et dekkende uttrykk for Høyesteretts oppfatning av hva som burde være straffenivået for de pådømte handlingene.
- (29) As handlinger og omstendighetene rundt dem synes å ha mange likhetstrekk med seksuallovbruddene i Rt. 2005 side 1766. Men som jeg har pekt på, forelå det her særlige straffskjerpene omstendigheter. Videre startet overgrepene allerede da fornærmede var i tre-fire år og strakk seg over en periode på ti år; altså vesentlig lengre enn i vår sak. Faren gjennomførte dessuten vaginale samleier med datteren etter at hun hadde fått menstruasjon. Dette skapte frykt hos henne for graviditet. På den annen side skjedde bare en mindre del av overgrepene i den saken før lovendringen i 2000, mens en vesentlig del av overgrepene i foreliggende sak skjedde etter lovendringen.
- (30) I tillegg kommer truslene A også er domfelt for.
- (31) Etter dette legger jeg til grunn at straffen dersom handlingene i vår sak hadde vært pådømt i 2005, ville ha vært fengsel mellom fem og seks år. Jeg ser da også hen til de eksempler på fem- og seksårsstraffer som førstvoterende i Rt. 2005 side 1766 avsnitt 19 har vist til.
- (32) Jeg går nå over til å se på hvilket påslag som må gjøres med utgangspunkt i hva straffenivået ville ha vært på domstidspunktet i dag som følge av at domstolene over tid har skjerpet straffene. Jeg minner om at man skal se bort fra lovgivers "[k]lare straffskjerpelser som følge av lovvedtak eller forarbeidsuttalelser" i tiden etter den straffbare handling, jf. Rt. 2015 side 434 avsnitt 16. Dagens straffenivå ble ytterligere skjerpet ved lovendringen i 2010. Det er nettopp denne særlige straffskjerpelsen i tilknytning til lovendringen som skal tenkes borte.
- (33) En slik vurdering må nødvendigvis bli skjønnsmessig. Det er etter mitt syn likevel rimelig å legge til grunn at straffen ville ha økt med to år. Ettersom det er begrensede holdepunkter for hva det eksakte påslaget ville blitt, er jeg med et utgangspunkt på fem-seks års fengsel, etter en totalvurdering kommet til at startpunktet for straffutmålingen må tas i en straff av fengsel i sju år og seks måneder. Jeg presiserer at jeg med dette ikke har gitt uttrykk for hva det reelle straffenivået vil være i dag for en tilsvarende forbrytelse begått etter lovendringen i 2010.
- (34) De belastninger og skadevirkninger fornærmede er påført gjennom overgrepene, skal etter fast praksis anses fanget opp gjennom det skjerpede straffenivået, med mindre særlige grunner foreligger, jf. Rt. 2010 side 124 avsnitt 21 og Rt. 2015 side 434 avsnitt 20. Jeg har merket meg at overgrepene har påført fornærmede psykisk skade, men kan ut fra dokumentasjonen og prosedyrene ikke se at det i foreliggende sak er grunner til å fravike det alminnelige utgangspunktet.

- (35) Jeg går etter dette over til spørsmålet om det ved straffutmålingen må foretas en reduksjon på grunn av lang saksbehandlingstid.
- (36) Retten til behandling innen rimelig tid er slått fast i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 1 og Grunnloven § 95, jf. nærmere i HR-2016-225-S avsnitt 26. Det følger også av langvarig norsk straffutmålingspraksis at lang saksbehandlingstid skal gi seg utslag i straffen.
- (37) Fornærmede anmeldte forholdet 10. oktober 2011, men A ble først pågrepet og konfrontert med anklagen sommeren 2012. Han ble da varetektsfengslet i fem dager. Det er enighet om at saken under etterforskningen ble liggende inaktiv hos politiet i om lag 15 måneder. Den ble oversendt statsadvokaten i april 2014 etter noen avsluttende etterforskningsskritt i mars samme år.
- (38) I oktober 2014 innstilte statsadvokaten overfor riksadvokaten på tiltale. Selv om det ikke på samme måte som hos politiet er tale om liggetid av betydning, har saksbehandlingen også her tatt for lang tid – ikke minst tatt i betraktning av at saken hadde ligget for lenge hos politiet.
- (39) Noen unødig sendrektighet i domstolene synes derimot ikke å ha funnet sted og er da heller ikke påberopt.
- (40) Jeg slår med utgangspunkt i Rt. 2015 side 788 avsnitt 29–30 fast at liggetiden i foreliggende sak på 15 måneder er et brudd på retten etter EMK til rettergang innen rimelig tid. Dette gir så vel etter konvensjonen som etter norsk intern rett, rett til reduksjon i straffen.
- (41) Høyesterett kom i Rt. 2014 side 666 avsnitt 17 til at en liggetid hos politiet på om lag to og et halvt år måtte medføre en reduksjon i fengselsstraffen på ett år. Av Rt. 2015 side 788 avsnitt 27 flg. fremgår at en liggetid på om lag ett år gav rett til en reduksjon i straffen på seks måneder.
- (42) Jeg er i likhet med lagmannsretten og tingretten kommet til at straffen samlet sett bør settes ned med ett år.
- (43) Etter dette mener jeg straffen bør fastsettes til fengsel i seks år og seks måneder.
- (44) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 6 – seks – år og 6 – seks – måneder.

- (45) Dommer **Tønder:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

- (46) Dommer **Endresen:** Likeså.
- (47) Dommer **Bull:** Likeså.
- (48) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (49) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 6 – seks – år og 6 – seks – måneder.

Riktig utskrift bekreftes: